

**UDRUŽENJE SUDIJA/SUDACA
U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE**

PRAVO I PRAVDA
ČASOPIS ZA PRAVNU TEORIJU I PRAKSU

SARAJEVO, GODINA XXIII, BROJ 1., 2025.

Sedin Idrizović, sudija Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine

PRAVO NA UPOTREBU JEZIKA I PISMA U PRAKSI VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BIH

Sažetak: Rad je posvećen razmatranju prava osoba koje učestvuju u krivičnom postupku, a primarno osumnjičenog odnosno optuženog, da se služe maternjim jezikom ili jezikom koji razumiju i da im sudski tumač obavlja prevođenje, usmeno ili u pisanom obliku, izjava i dokumenata koji se koriste u krivičnom postupku. U radu se ukazuje zašto pojedine odredbe Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, kojim se propisuju ta prava, nisu u dovoljnoj mjeri uređene, što izaziva određene dileme u njihovoj praktičnoj primjeni. Potom, rad sadrži nastojanje da se kroz pregled međunarodnih standarda zaštite prava na upotrebu jezika i pisma i besplatno prevođenje od strane sudskog tumača, ustanovljenih u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i Direktivi 2010/63/EU o pravu na tumačenje i prevođenje u krivičnim postupcima, ponude određena rješenja u cilju potpunije i sveobuhvatnije zaštite navedenih prava.

Ključne riječi: pravo na upotrebu jezika i pisma, besplatno prevođenje, sudski tumač, pravo na odbranu, pravo na pravičan postupak.

Summary: The paper is devoted to the consideration of the the rights of persons participating in criminal proceedings, primarily suspects or accused persons, to use their native language or a language they understand and to have a court interpreter translate, orally or in writing, statements and documents used in criminal proceedings. The paper indicates why certain provisions of the Law on Criminal Procedure of the Federation of Bosnia and Herzegovina, which prescribe these rights, are not sufficiently regulated, which causes certain dilemmas in their practical application. The paper then attempts to offer certain solutions through a review of international standards for the protection of the right to use language and script and free interpretation by a court interpreter, established in the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and Directive 2010/63/EU on the right to interpretation and translation in criminal proceedings, with the aim of more complete and comprehensive protection of the aforementioned rights.

Keywords: right to use language and script, free interpretation, court interpreter, right to defense, right to a fair trial.

I. Uvodne napomene

Pravo osumnjičenog odnosno optuženog na upotrebu maternjeg jezika ili jezika koji razumije, kao i pravo na besplatno usmeno prevođenje i prevođenje dokumenata u pisanom obliku od strane sudskog tumača,¹ predstavljaju jedan od elemenata prava na pravično suđenje iz člana 6. stav 1. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda,² a koja su i izričito propisana u članu 6. stav 3. tačka e) EKLJP. Kao što se to navodi u praksi Evropskog suda za ljudska prava³ nedostaci u osiguranju ovog prava mogu uzrokovati posljedice za druga prava i ugroziti pravičnost postupka u cjelini. Značaj ovih prava je prepoznat i u pravu Evropske unije, u kojem su uspostavljeni “minimalni” standardi koji moraju biti zadovoljeni da bi se osigurala zaštita tih prava. Također se i u praksi Suda Evropske unije navodi da pravo osumnjičenog ili optuženog, koji ne govori ili ne razumije jezik na kojem se vodi krivični postupak, na besplatno prevođenje pomoću tumača omogućava njegovo pravo na efikasnu odbranu i pravičnost postupka.⁴ Dakle, osiguranje osumnjičenom odnosno optuženom prava na prevođenje pomoću sudskog tumača je u funkciji osiguranja njihovog prava na odbranu, a time i prava na pravičnost postupka u cjelini. S obzirom na takav značaj ovog prava, smatra se opravdanim ukazati na neke specifičnosti pojedinih odredbi Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine kojima se uređuju spomenuta prava a koje uzrokuju određene poteškoće u praktičnoj primjeni, te uporedno sagledati s praksom ESLJP i rješenjima datim u pravu Evropske unije.

II. Dileme u praktičnoj primjeni postojećih zakonskih odredbi kojim je propisano pravo na prevođenje

Pravo na prevođenje pomoću sudskog tumača je u određenoj mjeri propisano u sljedećim odredbama ZKP FBiH, i to odredbama: člana 5. stav 1. (Prava osobe lišene slobode), člana 9. (Pravo na upotrebu jezika i pisma), člana

¹ U daljem tekstu će ova prava biti analizirana pod jednim nazivom: pravo na prevođenje pomoću sudskog tumača ili pravo na prevođenje.

² U daljem tekstu: EKLJP.

³ U daljem tekstu: ESLJP. V. Baytar protiv Turske, aplikacija broj 45440/04, presuda ESLJP od 14. 10. 2014., par. 54. i 55.

⁴ Predmet C-216/14, postupak protiv Gavrića Covacija, presuda Suda EU od 15. 10. 2015, EU:C:2015:686.

10. stav 3. (Upućivanje i dostavljanje pismena), člana 92. stav 2. tačka e) (Pouka osumnjičenom o njegovim pravima), člana 93. stav 2. tačka a) (Način ispitivanja osumnjičenog), člana 199. stav 5. (Vrste troškova) i člana 312. stav 1. tačka c) (Bitne povrede odredaba krivičnog postupka). Izuzev odredbi članova 9. i 10. ZKP FBiH, ostale navedene odredbe tog zakona na indirektan način propisuju obavezu organa krivičnog postupka da osiguraju prava na upotrebu jezika i pisma i pravo na besplatno prevođenje od strane sudskog tumača, bilo kada su u pitanju osobe lišene slobode ili prilikom ispitivanja osumnjičene odnosno optužene osobe ili odlučivanja o troškovima postupka, ili, u konačnici, što propust organa da osigura primjenu navedenih prava predstavlja bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 312. stav 1. tačka c) ZKP FBiH.

Prema odredbama člana 9. stavovi 2. i 3. ZKP FBiH, stranke, svjedoci i ostali učesnici u postupku imaju pravo služiti se maternjim jezikom ili jezikom koji razumiju, te, ako osoba ne razumije jedan od službenih jezika Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije, osigurat će se usmeno prevođenje onoga što ona, odnosno drugi iznose, kao i isprava i drugog pisanog dokaznog materijala, a o tim pravima poučit će se prije prvog ispitivanja, a, mogu se odreći tih prava, ako znaju jezik na kome se vodi postupak. U zapisniku će se zabilježiti da je data pouka i izjava učesnika na datu pouku. Konačno, u stavu 4. istog člana propisano je da prevođenje obavlja sudski tumač.

Međutim, ova odredba, kao i ostale navedene odredbe ZKP FBiH, ne propisuje koje je to vrijeme “prije prvog ispitivanja”, i da li je to identično kao i kada se o navedenim pravima, osumnjičeni odnosno optuženi poučava prilikom prvog ispitivanja, što se često susreće u praksi? Drugim riječima, odredbe ZKP FBiH ne daju precizan odgovor na pitanje od kojeg momenta osumnjičeni odnosno optuženi ima pravo na besplatno prevođenje od strane sudskog tumača. Ovo pitanje se posebno aktuelizira u praksi, kada organi krivičnog postupka trebaju prije prvog ispitivanja preduzeti radnje koje ne trpe odlaganje, kao što je npr. pretres osoba prilikom lišenja slobode osumnjičenog koji ne poznaje jezik na kojem se vodi krivični postupak, prilikom lišenja slobode bez naredbe suda, ili privremeno oduzimanje predmeta bez naredbe od takvog osumnjičenog. Dakle, ukoliko se te radnje preduzimaju prema osumnjičenom koji ne poznaje jezik i/ili pismo, od njega se zahtijeva, a kako to nalažu i odredbe ZKP FBiH, da potpiše zapisnike o izvršenom pretresanju (pri čemu ima pravo da istakne prigovor na sadržaj zapisnika), ili da potpiše potvrdu o privremenom oduzimanju predmeta (a pri tome osumnjičeni od kojeg se privremeno oduzimaju predmeti ima pravo žalbe), pa bi bilo svakako

nužno da razumije sadržaj zapisnika ili potvrde o privremenom oduzimanju predmeta, prije nego što potpiše te dokumente.

Vrhovni sud FBiH je u jednoj svojoj odluci ocijenio nezakonitim, u smislu člana 11. stav 2. ZKP FBiH, zapisnike o pretresanju optuženog i privremenom oduzimanju predmeta i potvrdu o privremenom oduzimanju predmeta, koje je optuženi potpisao nakon što je prethodno lišen slobode, jer su pribavljeni uz bitnu povredu odredbe člana 9. stav 2. ZKP FBiH. Naime, optuženom nije uopće osigurano pravo na prevođenje tog pisanog dokaznog materijala, pri čemu ni prilikom preduzimanja ovih radnji dokazivanja, pretresa i privremenog oduzimanja predmeta, kao ni prilikom sačinjavanja tih dokumenata nije bio prisutan sudski tumač, a niti je optuženom prije prvog ispitivanja osigurano, usmeno ili pismeno prevođenje tih dokumenata.⁵

Također, u drugoj odluci, Vrhovni sud FBiH je naveo da je pretresanje osumnjičenog, koji ne razumije ni jedan od jezika koji su u službenoj upotrebi u BiH, izvršeno dan nakon što je lišen slobode i bez prisustva sudskog tumača za jezik koji osumnjičeni razumije, imalo za posljedicu povredu prava na upotrebu jezika i pisma, a što je dalje imalo za posljedicu da je radnja pretresanja nezakonita te da je učinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka.⁶

Ovim odlukama Vrhovnog suda FBiH zapravo je ukazano na propuste osiguranja prava na upotrebu jezika i pisma i pravo na besplatno prevođenje od strane sudskog tumača prilikom preduzimanja radnje dokazivanja, odnosno prilikom sačinjavanja dokumenata koji služe kao dokazi prije prvog ispitivanja osumnjičenog.

Navedene zakonske odredbe ne propisuju u kojem obimu su organi koji učestvuju u krivičnom postupku dužni da osiguraju osumnjičenom odnosno optuženom usmeno prevođenje isprava i drugog pisanog dokaznog materijala od strane sudskog tumača, ukoliko ne razumiju jedan od službenih jezika BiH odnosno FBiH. Odredbom člana 9. stav 2. ZKP FBiH, propisano je da će se tim osobama osigurati usmeno prevođenje isprava i drugog pisanog dokaznog materijala, ali nije preciziran okvir ili kriterij kojim će se organi koji učestvuju u krivičnom postupku rukovoditi pri ocjeni koje je sve isprave i dokazni materijal potrebno usmeno prevesti, što je od posebnog značaja ukoliko se radi o obimnom dokaznom materijalu.

⁵ Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 037251 22 Kž 11 od 9. 3. 2022. godine.

⁶ Član 312. stav 1. tačka i) ZKP FBiH. Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 037675 21 Kž 2 od 19. 3. 2021. godine.

Što se tiče prevoda u pismenom obliku, u članu 10. stavovi 1. do 3. ZKP FBiH, propisano je da pozive, odluke i druga pismena upućuju sud i drugi organi koji učestvuju u postupku na jednom od službenih jezika i pisama, a da se podnesci dostavljaju sudu na tim jezicima/pismima. Osobi koja je lišena slobode ili se nalazi u pritvoru, na izdržavanju kazne ili na obaveznom psihijatrijskom liječenju, odnosno obaveznom liječenju od ovisnosti, treba dostaviti prevod pismena i podnesaka na maternjem jeziku ili jeziku koji razumije. Dakle, ovim kategorijama osoba je osigurano pravo na prevođenje od strane sudskog tumača u smislu da se tim osobama upućuju pismena ili prevode zaprimljeni podnesci na maternji jezik ili jezik koji razumije. Međutim, ukoliko se već eksplicitno propisuje da samo ove osobe imaju pravo na prevođenje pismena i podnesaka, onda je opravdano pitanje zašto su u ovoj odredbi izostavljeni osumnjičeni odnosno optuženi koji nisu lišeni slobode ili se ne nalaze u pritvoru, na izdržavanju kazne ili na obaveznom psihijatrijskom liječenju, odnosno obaveznom liječenju od ovisnosti, a ne poznaju jedan od službenih jezika BiH odnosno FBiH? Tim prije što se ranije spomenutom odredbom eksplicitno propisuje da ukoliko osoba, pa tako i osumnjičeni odnosno optuženi, ne razumije jedan od službenih jezika BiH odnosno FBiH, da će se osigurati samo usmeno prevođenje onoga što ona odnosno drugi iznose kao i isprava i drugog pisanog dokaznog materijala, ali ne i pismena i podnesaka.

Dakle, iz sadržaja navedenih zakonskih odredbi nameće se više pitanja čiji je značaj utoliko veći kada se uzme u obzir da propust organa u krivičnom postupku da osiguraju osumnjičenom odnosno optuženom pravo na upotrebu jezika i pisma te pravo na besplatno prevođenje od strane sudskog tumača ima za posljedicu nezakonitost dokaza ali i bitnu povredu odredaba krivičnog postupka.⁷ Stoga, odgovore svakako vrijedi “potražiti” prvenstveno u praksi ESLJP, koja daje tumačenje EKLJP kojom se štite prava na upotrebu jezika i besplatnu pomoć sudskog tumača.

III. Pravo na prevođenje u praksi Evropskog suda za ljudska prava

Članom 6. stav 3. tačke a) i e) EKLJP propisano je da svako ko je optužen za krivično djelo ima sljedeća minimalna prava: da bez odgađanja, posebno i na jeziku koji razumije bude obaviješten o prirodi i razlozima optužbe protiv

⁷ Član 312. stav 1. tačka c) ZKP FBiH – ako je glavni pretres održan bez osobe čija je prisutnost na glavnom pretresu po zakonu obavezna ili ako je optuženom, branitelju ili oštećenom, protivno njegovom zahtjevu, uskraćeno da na glavnom pretresu upotrebljava svoj jezik i da na svom jeziku prati tok glavnog pretresa.

njega te da dobije besplatnu pomoć tumača ako ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava na sudu. S tim u vezi, treba imati u vidu da se pojmovi “krivična optužba” i “optužen za krivično djelo” u smislu člana 6. stav 3. tačka a) EKLJP, tumače na osnovu njihovog “autonomnog značenja” u kontekstu Konvencije, a ne na osnovu njihovog značenja u domaćem (nacionalnom) pravu.⁸ Stoga će, prema tumačenju koje daje ESLJP u svojim odlukama, osoba biti “optužena za krivično djelo”, kako u trenutku kada je od nadležne vlasti “zvanično obaviještena da se tereti za učinjenje krivičnog djela”⁹, tako i u trenutku kada je radnjama koje preduzimaju nadležne vlasti zbog sumnje da je učinjeno krivično djelo “suštinski pogoršana” situacija osumnjičene osobe, pa se od tog trenutka takva njena situacija podvodi pod pojam “krivične optužbe”.¹⁰ Upravo zbog toga će se osoba koja je lišena slobode “zbog sumnje da je učinila krivično djelo, smatrati optuženom za krivično djelo”,¹¹ jer je lišenjem slobode “suštinski pogoršana” njena situacija. Konačno, od trenutka uručenja optužnice, osumnjičeni je formalno obaviješten o činjeničnoj i pravnoj osnovi “optužbe” protiv njega.¹² Dakle, prema praksi ESLJP, osumnjičeni odnosno optuženi ima pravo na prevođenje od strane sudskog tumača od momenta kada je obaviješten da je osumnjičen odnosno optužen za krivično djelo.

Također, prema praksi ESLJP, obaveza organa krivičnog postupka je da osumnjičenom osigura prevođenje od strane sudskog tumača, ukoliko “postoje razlozi za uvjerenje” da ne poznaje dovoljno jezik na kojem mu je dostavljena navedena obavijest, neovisno o tome da li to osumnjičeni odnosno optuženi izričito zahtijeva. U jednoj svojoj odluci ESLJP je “pomoć tumača” poistovjetio s “pomoći advokata”, koja mora biti osigurana još u istrazi osim ako ne postoje “uvjerljivi” razlozi da se to pravo ograniči. Dalje je u toj odluci konstatovano da “se u nedostatku ‘pomoći tumača’, može dovesti u sumnju mogućnost optuženog da donosi ‘informisane’ odluke tokom postupka. Stoga,

⁸ Adolf protiv Austrije, aplikacija br. 8269/78, presuda ESLJP od 26. 3. 1982, par. 30.

⁹ Deweer protiv Belgije, aplikacija br. 6903/75, presuda ESLJP od 27. 2. 1980, par. 42. i 46.; Ibrahim i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva, aplikacija broj 50541/08 i druge, presuda ESLJP od 13. 9. 2016. godine, par. 249. i 253

¹⁰ Dubois protiv Francuske, aplikacija broj 52833/19, presuda ESLJP od 28. 4. 2022. godine, par. 41. i 42.

¹¹ Heaney i McGuinness protiv Irske, aplikacija br. 34720/97, presuda ESLJP od 21. 12. 2000, par. 42.

¹² Kamasinski protiv Austrije, aplikacija br. 9783/82, presuda ESLJP od 19. 12. 1989, par. 79

početni nedostaci u osiguranju 'pomoći tumača', mogu uzrokovati posljedice za druga prava i ugroziti pravičnost postupka u cjelini.¹³

Što se tiče osiguranja prava na prevođenje od strane sudskog tumača, u ranije istaknutim procesnim situacijama koje ne trpe odlaganje, Ustavni sud BiH je stanovišta da "prema članu 5. stav 2. Evropske konvencije, osobi lišenoj slobode moraju biti rečeni, jednostavnim jezikom, bez stručnih izraza, tako da može razumjeti, bitni pravni i činjenični razlozi za njegovo lišenje slobode. Ovakvo obavještenje mora biti hitno, ali ga ne mora dati službeno lice koje vrši hapšenje u samom momentu lišenja slobode."¹⁴ Hitnost obavještenja u smislu navedenog standarda "bez odlaganja", ocjenjuje se u svakom konkretnom slučaju, iako će, prema stanovištu ESLJP, vremensko ograničenje određeno tim pojmom biti zadovoljeno kada je osoba lišena slobode obaviještena o razlozima lišenja slobode u roku od nekoliko sati.¹⁵ Obavješćavanje o razlozima lišenja slobode ne mora biti u pisanom obliku, ili u bilo kojem posebnom obliku.¹⁶

Prema tome, pokazuje se opravdanim da se standard "bez odlaganja" primijeni i kada organi krivičnog postupka preduzimaju radnje koje ne trpe odlaganje, kao što je npr. pretres osumnjičenog koji ne poznaje jezik na kojem se vodi krivični postupak prilikom lišenja slobode bez naredbe suda ili privremeno oduzimanje predmeta bez naredbe suda od takvog osumnjičenog, jer često u praksi nije objektivno moguće osigurati prisustvo sudskog tumača prilikom samog preduzimanja tih radnji. Dakle, u takvim procesnim situacijama bilo bi opravdano da se osumnjičeni bez odlaganja obavijesti na maternjem jeziku ili jeziku koji razumije o preduzetim radnjama dokazivanja i sadržaju dokaza pribavljenim tim radnjama, tj. da se pravo na prevođenje od strane sudskog tumača osumnjičenom u takvim situacijama osigura bez odlaganja.

Praksa ESLJP se bavila i pitanjem koje bi se sve isprave i drugi pisani dokazni materijal morali usmeno prevoditi kako bi se osiguralo pravo na upotrebu jezika, pa je tako navedeno da se članom 6. stav 3. tačka e) EKLJP "štiti pravo na besplatnu pomoć tumača za pisani ili usmeni prevod svih dokumenata ili izjava u postupku za koje je nužno da ih optuženi razumije i da

¹³ Baytar protiv Turske, aplikacija br. 45440/04, presuda ESLJP od 14. 10. 2014, par. 50, 54. i 55

¹⁴ Odluka Ustavnog suda BiH, broj AP- 696/04 od 23,09,2005. godine

¹⁵ Fox, Campbell i Hartley protiv Ujedinjenog Kraljevstva aplikacija br.12244/86 i druge, presuda od 27. 3. 1991, par. 42.

¹⁶ Kane protiv Kipra, aplikacija br. 33655/06, presuda od 13. 9. 2011, X protiv Njemačke, aplikacija br. 8098/77, odluka od 13. 12. 1978, str. 111.

se donesu na jeziku suda kako bi se ostvarilo pravo na pravično suđenje”.¹⁷ Također, navedeno je i da se pravo iz člana 6. stav 3. tačka e) EKLJP na besplatnu pomoć tumača “ne odnosi samo na usmene iskaze date na sudskom ročištu, već i na dokumentaciju i postupak prije suđenja. Stav 3. (e) člana 6. EKLJP propisuje da osoba optužena za krivično djelo koje ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava na sudu, ima pravo na besplatnu pomoć tumača radi pismenog ili usmenog prevođenja svih onih dokumenata ili izjava koji budu dati ili predloženi u postupku protiv njega a koje je neophodno da ih sam razumije ili da budu prevedeni na jezik suda kako bi se omogućilo pravično suđenje (...). Međutim, stav 3. (e) člana 6. EKLJP ne ide toliko daleko da zahtijeva pismeni prevod svih dokumenata iz skupa pisanih dokaza ili zvaničnih dokumenata u postupku. Pomoć u prevođenju treba da bude takva da omogući optuženom da se upozna s tačkama optužnice protiv njega i da se brani, prije svega tako što će pred sudom moći da iznese svoju verziju događaja.”¹⁸

Slijedom navedene prakse ESLJP, nije moguće unaprijed definisati koji sve materijalni dokazi zahtijevaju bar usmeno prevođenje od strane sudskog tumača, međutim, kao okvir za tu procjenu, trebali bi biti svi oni dokazi “za koje je nužno da ih razumije”, što bi moglo ukazivati na dokaze koji potvrđuju činjenice koje terete osumnjičenog odnosno optuženog, a što bi dalje bilo uslov za osiguranje prava osumnjičenog odnosno optuženog na djelotvornu odbranu, pa tako i osiguranje pravičnosti postupka u cjelini. Stoga se u praksi ESLJP navodi da bi “pomoć pružena u obliku usmenog prevođenja trebala biti takva da osumnjičenom odnosno optuženom omogući sticanje znanja o predmetu koji se vodi protiv njega i da se brani, posebno da pred sudom može iznijeti svoju verziju događaja”.¹⁹ U konačnici, osumnjičeni odnosno optuženi koji ne poznaje jezik i/ili pismo na kojem se vodi krivični postupak, ne smije biti doveden u nepovoljniji položaj od osumnjičenog odnosno optuženog koji takav jezik odnosno pismo poznaje. Isto vrijedi i kada je u pitanju pismeno prevođenje od strane sudskog tumača. S tim u vezi, za razliku od rješenja u ZKP FBiH, prema kojim postoji obaveza da se samo osobama koje su lišene slobode ili se nalaze u pritvoru, na izdržavanju kazne ili na obaveznom psihijatrijskom liječenju, odnosno obaveznom liječenju od ovisnosti, dostavlja

¹⁷ Luedicke, Belkacem i Koc protiv Njemačke, aplikacija br. 6210/73 i drugi, presuda od 28. 11. 1978, par. 48; Hermi protiv Italije, aplikacija br. 18114/02, presuda od 18. 10. 2006, par. 69;

¹⁸ Kamasinski protiv Austrije, aplikacija br. 9783/82, presuda ESLJP od 19. 12. 1989, par. 74.

¹⁹ Hermi protiv Italije, aplikacija br. 18114/02, presuda ESLJP od 18. 10. 2006, par. 70.

prevod poziva, odluka i drugih pismena na maternjem jeziku ili jeziku koji razumije, u praksi ESLJP jedini uslov za besplatnu pomoć tumača jeste da osumnjičeni odnosno optuženi ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava u sudu bez obzira na to u kom je statusu i gdje se nalazi.²⁰

Nadalje, prema praksi ESLJP, obaveza organa krivičnog postupka nije samo da utvrde postoji li potreba za sudskim tumačem kada optuženi to izričito zahtijeva, nego i kada postoji sumnja da optuženi ne poznaje dovoljno jezik na kojem se vodi krivični postupak, kao što je u slučajevima kada je optuženi strani državljanin. Isto tako obaveza je nadležnog organa i da ocijeni u kojoj mjeri optuženi poznaje “treći” jezik, prije nego što odluči da se taj jezik koristi u svrhu prevođenja.²¹

Dakle, praksa ESLJP zahtijeva aktivniju uloga organa krivičnog postupka, ne samo u cilju osiguranja sudskog tumača osumnjičenom odnosno optuženom koji ne razumije jezik na kojem se vodi postupak, nego i procjeni u kojoj mjeri je osigurano njihovo pravo da se služe maternjim jezikom odnosno jezikom koji razumiju, jer, kako se to navodi u jednoj odluci ESLJP, “konačni čuvari pravičnosti postupka, što između ostalih aspekata obuhvata i eventualni izostanak pismenog ili usmenog prevođenja za optuženog koji nije državljanin date zemlje, su domaći sudovi”.²²

IV. Pravo na prevođenje prema Direktivi Evropskog parlamenta i Vijeća broj 2010/64/EU od 20. 10. 2010. godine o pravu na tumačenje i prevođenje u krivičnim postupcima

Direktivom Evropskog parlamenta i Vijeća broj 2010/64/EU od 20. 10. 2010. godine o pravu na tumačenje i prevođenje u krivičnim postupcima, osigurava se dosljednija primjena člana 6. EKLJP za osobe koje ne govore ili ne razumiju jezik na kojem se vodi postupak.²³ Prema odredbama Direktive,²⁴ osoba ima pravo na besplatno usmeno i/ili pismeno prevođenje, ukoliko su ispunjena dva uslova: ukoliko ima status osumnjičenog ili optuženog i ukoliko

²⁰ Baytar protiv Turske, aplikacija br. 45440/04, presuda od 14. 10. 2014, p

²¹ Vizgirda protiv Slovenije, aplikacija br. 59868/08, presuda ESLJP od 28. 8. 2018, par. 81.-85.

²² Cuscani protiv Ujedinjenog Kraljevstva, aplikacija br. 32771/96, presuda ESLJP od 24. 9. 2002, par. 39.

²³ Direktiva 2010/64/EU Evropskog parlamenta i Vijeća o pravu na tumačenje i prevođenje u krivičnim postupcima, Službeni list L 280 od 26. 10. 2010, str. 1–7, u daljem tekstu: Direktiva

²⁴ Članovi 2. stav 1. i 3. stav 1. Direktive.

ne razumije jezik na kojem se vodi krivični postupak. Nadalje, prema Direktivi, pravo na tumačenje²⁵ u krivičnom postupku primjenjuje se na osobe od trenutka kad ih “nadležno tijelo neke države članice službenom obaviješću ili na neki drugi način obavijesti da su osumnjičene ili optužene za učinjenje krivičnog djela, pa do zaključenja postupka, a to znači dok se konačno ne utvrdi jesu li učinili to krivično djelo, uključujući, prema potrebi, i izricanje presude i rješenje svih žalbi”. Prema rješenjima sadržanim u Direktivi, države članice EU dužne su da usmeno prevođenje od strane sudskog tumača osumnjičenim odnosno optuženim osiguraju bez odlaganja, od momenta kada su obaviještene da su osumnjičene ili optužene za učinjenje krivičnog djela, dok se pismeni prevod osigurava u razumnom roku. Što se tiče pitanja koji “bitni dokumenti” se pismeno prevode osumnjičenom odnosno optuženom, u Direktivi je propisana obaveza da se osigurava pisani prevod “svih dokumenata bitnih za osiguranje ostvarivanja njihova prava na odbranu i garancije pravičnosti postupka, među koje se ubrajaju i sve odluke o lišenju slobode, svaki optužni prijedlog ili optužnica te sve presude”. Pri tome, prema odredbama sadržanim u Direktivi, “nadležni organi u svakom pojedinačnom predmetu odlučuju je li bitan još neki dokument, te da osumnjičeni ili optuženi ili njihovi pravni zastupnici mogu u tu svrhu podnositi obrazložene zahtjeve i imaju pravo osporiti odluku kojom se utvrđuje da nije potrebno prevesti neke dokumente ili njihove ulomke, a ako je prevođenje omogućeno, da imaju mogućnost uložiti žalbu zbog toga što njegov kvalitet nije dovoljan da garantuje pravičnost postupka.” Konačno, Direktivom se propisuje i da se “izuzetno od navedenog, može umjesto pisanog prevoda ponuditi usmeni prevod ili usmeni sažetak bitnih dokumenata pod uvjetom da se takvim usmenim prevodom ili usmenim sažetkom ne dovodi u pitanje pravičnost postupka.”²⁶

V. Zaključak

Odredbe člana 9. stavovi 2. i 3. ZKP FBiH propisuju, kao što je ranije istaknuto, da će se, ako osoba ne razumije jedan od službenih jezika BiH odnosno FBiH, osigurati usmeno prevođenje onoga što ona odnosno drugi iznose, kao i isprava i drugog pisanog dokaznog materijala, a o tim pravima poučit će se prije prvog ispitivanja. Uslijed ovakvog zakonskog određenja, u

²⁵ Pod “tumačenjem” u smislu ove direktive podrazumijeva se usmeni prevod, a pod “prevođenjem” podrazumijeva se prevod u pismenom obliku.

²⁶ Član 3. stavovi 3., 5. i 7. Direktive.

praksi se dešavaju propusti u osiguranju prava na besplatno prevođenje od strane sudskog tumača, kada organi u krivičnom postupku, prije prvog ispitivanja, preduzimaju hitne radnje koje ne trpe odlaganje, kao npr. pretres osumnjičenog prilikom lišenja slobode, a koji ne poznaje jedan od službenih jezika u BiH ili privremeno oduzimanje predmeta od takvog osumnjičenog bez naredbe, pri čemu se prilikom preduzimanja tih radnji sačinjavaju i zapisnik o pretresu osumnjičenog i potvrde o privremenom oduzimanju predmeta te se od osumnjičenog zahtijeva da potpiše te dokumente a, u konačnici, tek prilikom prvog ispitivanja osumnjičenom se osigura prisustvo sudskog tumača. Kako bi se izbjegli ovakvi propusti u praksi, a polazeći od ranije istaknutih rješenja sadržanih u praksi ESLJP i Direktivi, bilo bi opravdano da se propiše obaveza organa u krivičnom postupku da osumnjičenog odnosno optuženog koji ne razumije jedan od službenih jezika BiH odnosno FBiH, bez odlaganja, od momenta kada je obaviješten da je osumnjičen odnosno optužen za učinjenje krivičnog djela, pouče o njihovom pravu na besplatno prevođenje od strane sudskog tumača.

Također, citirana zakonska odredba trebala bi sadržavati i obavezu za organe u krivičnom postupku da osumnjičenom odnosno optuženom koji ne razumije jedan od službenih jezika BiH odnosno FBiH, bez odlaganja, od momenta kada su obaviješteni da su osumnjičeni odnosno optuženi za učinjenje krivičnog djela, omogućiti usmeno prevođenje od strane sudskog tumača izjava, isprava i pisanog dokaznog materijala, kako bi se osiguralo djelotvorno ostvarivanje prava na odbranu. Takvim rješenjima bi se potpunije osigurala zaštita prava na odbranu još prilikom prvog ispitivanja.

Odredbom člana 10. stav 3. ZKP FBiH, propisano je pravo na pismeni prevod pismena i podnesaka od strane sudskog tumača samo za osobu koja je lišena slobode ili se nalazi u pritvoru, na izdržavanju kazne ili na obaveznom psihijatrijskom liječenju, odnosno obaveznom liječenju od ovisnosti. Pri tome, kao što je već istaknuto, u ovoj odredbi, kao i u drugim odredbama ZKP FBiH, nije propisana obaveza organa u krivičnom postupku da, osim pismena i podnesaka, osiguraju pismeni prevod isprava i drugog pisanog dokaznog materijala. Slijedeći ranije spomenuta rješenja iz prakse ESLJP ali i Direktive, bilo bi opravdano da se propiše obaveza organa u krivičnom postupku da svakom osumnjičenom odnosno optuženom koji ne razumije jezik, u razumnom roku osigura pisani prevod svih isprava bitnih za ostvarivanje njihovih prava na odbranu i prava na pravičan postupak. Na ovaj način bi se pravo na besplatno prevođenje od strane sudskog tumača odnosilo na svaku osobu koja je osumnjičena odnosno optužena za krivično djelo, a ne razumije jedan od službenih jezika u BiH odnosno u FBiH, tako da bi organi koji

učestvuju u krivičnom postupku imali određene kriterije i okvire u pogledu obima i vremena pismenog prevođenja od strane sudskog tumača.

U konačnici, kako bi se u većoj mjeri osigurala zaštita prava na prevođenje od strane sudskog tumača, a s druge strane, spriječila zloupotreba tog prava, bilo bi potrebno da u ZKP FBiH bude propisan i postupak po kojem bi se osumnjičeni odnosno optuženi mogao obraćati sudu sa zahtjevom za prevođenje dokaznog materijala koji mu nije preveden, te da protiv odluke suda o tom zahtjevu ima pravo žalbe. Time bi se dodatno osigurala zaštita prava na prevođenje od strane sudskog tumača, a s druge strane spriječila zloupotreba tog prava.